

BOEKRESENSIE

F Pauw (Universiteit van Stellenbosch)

W J Henderson, *Die berispende stem. Vroeë Griekse jambiese poësie vertaal en toegelig*. Johannesburg: Universiteit van Johannesburg 2011. Pp. XI, 188. ISBN 978-0-86970-709-8. Prys R100.

Bill Henderson, Emeritusprofessor in die Departement Griekse en Latynse Studies aan die Universiteit van Johannesburg, het hom reeds as doyen van die oud-Griekse liriese digkuns in Suid-Afrika gevestig met talryke artikels en twee vorige boeke: *Op Griekse lier* (2004, oor die liriek), en *Vir Griekse fluite* (2009, oor die elegie). Hierdie derde werk (oor die jambiese poësie) voltooi die driedeling van die kortpoësie en span so die kroon op 'n leeftyd se werk. Jambiese poësie word gedefinieer as 'hekelvers waarin individue of die gemeenskap se kwale, gedrag en dwaashede deur die digter ontbloot en ontleed word' (p.VII). Soos in die geval van die twee verwante genres, word navorsers en vertalers voor die uitdaging van die fragmentariese aard van die oorgelewerde tekste gestel. Aangesien die Griekse liriek, in vergelyking met die drama en epos, miskien ietwat aan die agterspeen moes suig in terme nie net van algemene bekendheid nie maar ook van doseeraanbod, lewer die voltooiing van Henderson se trilogie 'n tydige bydrae om hierdie genre sy regmatige plek te help inneem.

Die boek bestaan uit 'n kort Voorwoord, 'n Inleiding (1-23), die kern, nl. 'n kontekstualisering, vertaling en bespreking van die fragmente van ses jambiese digters (25-163), 'n bruikbare Glossarium (165-173), 'n uitvoerige Bibliografie (174-185), en 'n Register van jambiese tekste (186-188). Daar word deurgaans van uiters professionele voetnote gebruik gemaak.

In die Inleiding word die oorsprong en ontwikkeling van die genre eerstens uiteengesit. Die jambiese poësie as literêre genre het ontwikkel uit obsene taal in 'n vroulike rituele konteks. Die doel was om die normale te versterk deur die abnormale ten toon te stel en om so enige abnormale gedrag te verdryf. Wat vorm en voordrag betref, was die jambe in oorsprong 'n digvorm wat op 'n snaarinstrument begelei is. Vroeg reeds moes die jambiese lied egter na spreekvers verander en sy verbintenis met musiek grotendeels verloor het. Die geleentheid vir die voordra van jambiese verse kon religieus wees (bv. by kolonisering) of sekulêr (by aristokratiese simposia). Vanuit sy oorsprong as rituele vloek en sy ontwikkeling as sekulêre hekelvers erf die Griekse jambiese poësie sy basiese tematiek. As simpotiese vers reflekteer die jambiese poësie die belangstellings, opvattinge en gedragskode van die simpotiese gehoor in sy temas: wyn en feesviering, vriendskap en erotiese belangstelling, algemene waarhede oor die

lewe, ouderdom en dood; poësie, musiek en dans, prominente figure, sake van die dag.

Vervolgens word die digters Archilochos, Semonides, Solon, Hipponax, Skuthinos en Kallimachos agtereenvolgens bespreek en hul fragmente vertaal en toegelig. Ruimte word aan die onderskeie digters afgestaan in verhouding tot die hoeveelheid verse wat van hulle behoue is, sodat Archilochos, 'n sewende-eeuse digter van Paros, die meeste aandag kry. Sy gedigte was veral teen sy persoonlike vyande gerig. Die volgende twee fragmente kan as tiperend van Archilochos se hekeldigte gesien word:

Fr. 114

οὐ φιλ<έω> μέγαν στρατηγὸν οὐδὲ διαπεπλιγμένον
οὐδὲ βοστρύχοισι γαῦρον οὐδ' ὑπεξυρημένον,
ἀλλὰ μοι σμικρὸς τις εἴη καὶ περὶ κνήμας ἰδεῖν
ῥοικός, ἀσφαλ<έω>ς βεβηκῶς ποσσὶ, καρδίης πλέως.

Ek haat 'n lang of wydsbeen generaal,
of een trots op sy hare, of halfgeskeer;
vir my liewers 'n korte, met bakbene,
stewig op sy voete geplant, en die ene hart. (68)

Fr. 128

θυμέ, θύμ', ἀμηχάνοισι κήδεσιν κυκώμενε,
ἴ' ἀναδεν δυσμενῶν† δ' ἀλέξ<εο> προσβαλὼν ἐναντίον
στέρνον †ἐνδοκοισιν ἐχθρῶν πλησίον κατασταθεῖς
ἀσφαλ<έω>ς· καὶ μήτε νικ<έω>ν ἀμφάδην ἀγάλλεο,
μηδὲ νικηθεῖς ἐν οἴκῳ καταπεσὼν ὀδύρεο, (5)
ἀλλὰ χαρτοῖσιν τε χαῖρε καὶ κακοῖσιν ἀσχάλα
μὴ λίην, γίνωσκε δ' ὅτις ῥυσμὸς ἀνθρώπους ἔχει.

My hart, my hart, deur reddelose smarte in beroering,
staan op, en wend jou bors teen dié wat vyandig is;
verweer jou; neem naby hul hinderlae jou posisie in,
onbeweeglik vas. En moenie as jy wen openlik spog,
ook nie as jy verloor in jou huis neerval en tjank nie.
Maar wees bly in jou vreugdes, en verknies jou in jou rampe
nie in oormaat nie. En kén die patroon wat die mens beheers. (77)

Gemeet aan dié twee voorbeelde, slaag Henderson in sy uitgespelde oogmerk ‘om die sin en iets van die vorm van die oorspronklike in Afrikaans weer te gee’ (p.X). *Traduttore traditore*, sê die Italianers: ’n vertaler is ’n verraaier. Hiér het Henderson geen verraad gepleeg nie: die oorspronklike is feitlik woordgetrou en met sintaktiese presisie weergegee; boonop slaag hy daarin om die jambiese ritme te behou, en sy Afrikaanse register is in die kol.

Vervolgens word die ander jambiese digters bespreek en vertaal, telkens met inagneming van hul tydsomstandighede. Semonides, ’n junior tydgenoot van Archilochos, het ’n minder venynige aanslag; sy poësie is voorgedra by simposia. Die Atheense staatsman Solon se jambiese gedigte handel oor sy konstitusionele hervormings in die vroeg-sesde eeu; sy poësie is betrokke en gerig op praktiese probleme en die moontlike oplossing daarvan vir sy gemeenskap. Hipponax van Efese is vergelykbaar met Archilochos in die sin dat hy ook persoonlike aanvalle in sy poësie geloods het, en ook verban is. Met Kallimachos beweeg ons na die vroeg-Hellenistiese tyd, toe hy aan die Biblioteek in Alexandrië verbonde was. Hy val ook sy vyande aan in sy poësie, maar dikwels in diens van ’n literêre debat.

Henderson se inleidende notas is telkens genoegsaam om die betrokke digters en hul leefwêreld te kontekstualiseer, sonder om bloot feite op te stapel wat irrelevant mag voorkom. Soms verskaf hy egter inligting wat vir die klassikus as oorverduidelikend sal voorkom: ‘Gedurende die Hellenistiese tyd (wat na die dood van Alexander gevolg het) ...’ (3); ‘die sogenaamde “Orfiese geskrifte” (gedigte wat aan die mitiese digter Orfeus toegedig is)’ (3). By een geleentheid is sy inligting foutief: Kratinos, as digter van die Ou Komedie, was nie Alexandryns nie, maar Atheens (35). In ’n ander geval kan alternatiewe formulerings oorweeg word. Moet Poseidon *hippios* beskryf word as die ‘uitvinder van perde’ (75n126), of eerder ‘beskermgod van perde’? In enkele gevalle, sou ek wil voorstel, kan argumente verder gekontekstualiseer of uitgebrei word. So verdien die gebruik van jambiese poësie as spreekvers in drama seker ’n meer uitvoerige bespreking as die enkele sin op p.9. Wanneer Hipponax, Fr. 38 (p.121) aan bod kom, kan melding gemaak word van Oosterse invloed op onderdanigheidshoudings. En wanneer daar gesê word: ‘[die tyd] is ewig een en nie-een’ (Skuthinos, Fr. 2, p.135), pas dit nie net in by die argumentasie van die Sofisme nie, maar sekerlik ook by die debat wat vroeër reeds ontlok is deur die opponerende pole van eenheid (verteenwoordig deur Parmenides) en veelheid (Herakleitos) onder die pre-Sokratiese filosowe. Kleiner puntjies wat hinder, is twee verwysings: Xenoph. *Eph. Tales* (54 n.93) (hoekom Engels?) en *matronymicum*, *patronymicum* (118) (hoekom Latyn eerder as Grieks?).

Ongelukkig word die manuskrip deur ’n veeltal van spel-, tipografiese en sintaktiese foute ontsier. Deeglike proeflees kon dit uitgeskakel het, en veral in die elektroniese era is daar geen verskoning daarvoor nie.

Ter afsluiting: Henderson het die vermoë om sy navorsing toeganklik te maak deurdat hy komplekse stof met kundigheid maar sonder hoogdrawendheid oordra. Deurdat akademiese debatte na voetnote gerelegeer word, lees die informatiewe gedeelte van die teks lekker. Diegene wat hulle direk tot die vertalings wil wend, sal dit 'n plesier vind. Met hierdie werk, en sy twee voorgangers, word 'n leemte gevul in die vertaling van die Griekse literatuurskat in Afrikaans. Dit is 'n werk wat ek graag vir leek én klassikus sou aanbeveel, sowel vir die vertalings as vir die agtergrondsbesprekings.